

ביאורים

בית המקדש הוא המקום המקודש ביותר בעולם, מקום שבו זוכים הכהנים, בחירי ה', לעבוד עבודה קדושה ונשגבה מאד. לכאורה, כל מה שקורה במקום זה מתאים יותר לעניינים רוחניים עליונים ולא לענייני הנהגת העולם הזה, ולכן, יש לתמוה מדוע התורה קבעה שדווקא בתוכו תהיה השלכת הגזית שבה ישבו הסנהדרין שהם - 'בית דין עליון' של העם היהודי?

הר"ן הסביר בדבריו לעיל, שאמנם במבט חיצוני נראה שמטרת מערכת המשפט בעם ישראל היא תיקון ענייני החברה, אולם לאמתו של דבר היא אינה מוגבלת לדבר זה בלבד אלא היא זו שמגלה את הקדושה בתוך העולם הזה - בתוך ענייני החול.

הר"ן יוצר 'מהפכה' תפיסתית שמסבירה לנו את הקשר הגדול שבין בית המקדש למערכת המשפט. תפקיד המקדש לחבר בין העולם הזה לעולם העליון, וזו הסיבה שהוא המקום שנבחר לשיבת הסנהדרין. הכרעות הסנהדרין ופעולותיה להשלטת חוקי התורה בעולם הזה, מחברים בין השמים לארץ ומגלים את הקדושה בעולם.

לפי זה אפשר להבין את דרשת חז"ל שהדיין שדן דין אמת לאמתו נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית. מטרתה של בריאת העולם, של 'מעשה בראשית', הוא ליצור עולם גשמי שתפקידו לגלות את הקדושה שבתוך החומר, ולכן דרך גילויים של חוקי האמת והצדק של התורה בעולם, זוכה הדיין להיות שותף להבאת העולם לייעודו, וזוהי שותפותו במעשה בראשית.

הסבר זה של הר"ן מבוסס על ההנחה שבית הדין ממונה על השפיטה שעל פי חוקי התורה, ואילו מה שמעבר לזה, שנצרך לצורך תיקונה של החברה, מוטל דווקא על המלך. אולם הר"ן מקשה על הסברו מדברי הגמרא האומרת שבית דין 'מכין ועונשין שלא מן התורה', ואם כן אנו רואים שסמכויות בית הדין רחבות יותר? על כך הוא עונה שתי תשובות. התשובה הראשונה היא שהסמכויות הרחבות של בית הדין הן דווקא בתקופה שבה אין מלכות בישראל, ובתקופה זו בתי הדין אחראיים גם על עניינים אלו. והתשובה השנייה היא שבענייני קיום התורה ומצוותיה סמכויות בית הדין הן אכן רחבות יותר, ובכוחם להעניש, במקרה הצורך, גם מעבר למתחייב על פי שורת הדין.

הרחבות

• המלכות המודרנית - שלטון העם

אָבֵל פֶּאֶשֶׁר לֹא יִהְיֶה מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, הַשּׁוֹפֵט יְכַלֵּל שְׁנֵי הַכּוֹחוֹת, כַּחַ הַשּׁוֹפֵט וְכַחַ הַמֶּלֶךְ. הרב זלמן פינס טען שכיום שאין לנו מלך שנתמנה בנבואה - אין לנו סמכות לקבוע עניינים הקשורים בסידור המלכות ולכן לדוגמה, אסור לנו לצאת למלחמה עד שיעמיד נביא מלך מחדש. את דבריו דחה הרב קוק וכתב שאין הדבר כן. אלא בזמן שישינו נביא הוא הממנה את המלך, אך בזמנים שאין נבואה בישראל חוזרת המלכות לציבור.

"וחוץ מזה נראים הדברים, שבזמן שאין מלך, כיון שמשפטי המלוכה הם גם כן מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכיות של המשפטים ליד האומה בכללה. וביחוד נראה שגם כל שופט שקם בישראל דין מלך יש לו, לענין כמה משפטי המלוכה, וביחוד למה שנוגע להנהגת הכלל... כל שמנהיג את האומה דן הוא במשפטי המלוכה, שהם כלל צרכי האומה הדרושים לשעתם ולמעמד העולם." [משפט כהן עמ' שלז]

הרב צבי יהודה [שם עמ' שעח] מוסיף שמקור הדברים במאירי: "ומכל מקום דיני המלכות קיימים בכל זמן ואף בכל דור ודור יש רשות למנהיגי הדור גדולי הארצות לענוש ולהרוג דרך הוראת שעה וכו' וזהו שנרמז בתורה: אל השופט אשר יהיה בימים ההם" [בית הבחירה, סנהדרין נב:].

שאלות לדין

מה קורה אם הדיין טועה? האם גם במקרה כזה צריך להקשיב לו?

האם תיתכן סתירה בין משפטי התורה לחוקים שמחוקק המלך? מה עושים במקרה כזה?

וּמִפְּנֵי זֶה יִהְיֶה רֹאשׁ הַשּׁוֹפְטִים וּמִבְּחָרָם עומד במקום אשר יהיה נראה בו השפעת האלהי, והוא ענין עמוד אנשי כנסת הגדולה בלשפת הגזית. ולפיכך אמרו רבותינו זכרונם לברכה בפֶּרֶק קָמָא דְּמִסְכָּת "עבודה זרה" (א:ב): "פִּיּוֹן דְּחִזּוּ" דנפיש רוצחים, אמרו: נגלה מארעין ונקום בן: 'נעשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא' - מלמד שהמקום גורם".

וּמִזָּה הִצִּד נִמְשָׁךְ כָּל מָה שְׁאִמְרוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבָרְכָה (סנהדרין א:א): "כָּל דִּין שֶׁדָּן דִּין אִמְתָּ לְאִמְתּוֹ רְאוּי שֶׁתִּשְׁרָה שְׁכִינָה עָלָיו, שְׁנֶאֱמַר (תהלים פב א): 'אֱלֹהִים נִצַּב בְּעֵדַת אֵל בְּקִרְבֵּי אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט'". ועל זה הדרך הוא מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בפֶּרֶק קָמָא דְּ"שִׁבְתָּ" (א:א): "כָּל דִּין שֶׁדָּן דִּין אִמְתָּ אִפְלוּ שְׁעָה אַחַת בַּיּוֹם, מְעַלָּה עָלָיו הַפְּתוּב כְּאִלוּ נַעֲשֶׂה שְׁתָּף לְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, פְּתִיב הַכֹּא" (שמות יח ג): 'מִן הַבִּקֹּר עַד הָעֶרֶב', וּכְתִיב הַתֵּם (בראשית א ה): 'וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר'". והשתפות הזה רומז למה שאמרנו, שְׁכָמוּ שְׁבַמַּעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית נִרְאָה שְׁפַע אֱלֹהִי בַּתְּחִלּוֹתָיִם, שְׁמֵאֲתוֹ נִתְּהוּהוּ כָּל שְׁנֵתְהוּהוּ, כִּן כָּל דִּין שֶׁדָּן דִּין אִמְתָּ לְאִמְתּוֹ מִמְשִׁיךְ הַשְּׁפַע הַהוּא, יִשְׁלַם מִצַּד דִּינוֹ לְגַמְרֵי הַתְּקוּן הַמְּדִינִי אוֹ לֹא יִשְׁלַם, שְׁכָמוּ שְׁבַמַּעֲשֶׂה הַקְּרִבּוּת - עִם הַיּוֹתָם רְחוּקִים לְגַמְרֵי מִן הַהֶקֶשׁ יִהְיֶה נִרְאָה הַשְּׁפַע הָאֱלֹהִי, כִּן בְּמִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה יִהְיֶה נִמְשָׁךְ וְשׁוֹפֵעַ גַּם כִּי יִצְטָרֵךְ כְּפִי הַסְּדוּר הַמְּדִינִי תְקוּן יוֹתֵר אֲשֶׁר יִהְיֶה מְשַׁלְּמוֹ הַמֶּלֶךְ. וְנִמְצָא שְׁמֵנוּי הַשּׁוֹפְטִים יִהְיֶה לְשִׁפְטֵי מִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה בְּלִבָּד, שֶׁהֵם צוֹדְקִים בְּעֵצְמָם, כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ: "וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק", וּמֵנוּי הַמֶּלֶךְ יִהְיֶה לְהַשְׁלִים תְּקוּן הַסְּדוּר הַמְּדִינִי, וְכָל מָה שֶׁהִיא מִצְטָרֵךְ לְצִרְף הַשְּׁעָה.

וְאֵל תִּקְשֶׁה עָלֶי מִזָּה שֶׁשִּׁנֵּינוּ בְּפֶרֶק "נִגְמָר הַדִּין" (סנהדרין מו א): "תִּנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: שְׁמַעְתִּי שְׁבִית דִּין מִכִּין וְעוֹנְשִׁין שְׁלֹא מִן הַתּוֹרָה, וְלֹא לְעֵבֶר עַל דְּבְרֵי תוֹרָה, אֲלֵא לְעִשׂוֹת סִיג לְתוֹרָה" וכו', שְׁנִרְאָה מִמֶּנָּה, שְׁמֵנוּי בֵּית דִּין הוּא לְשִׁפְטֵי כְּפִי תְקוּן הַעַת וְהַזְמַן. וְאֵינוּ כֵּן, אֲבָל בְּזִמְנֵי שִׁיְהִי בְּיִשְׂרָאֵל סִנְהֶדְרִין וּמִלְךָ, הַסִּנְהֶדְרִין הוּא לְשִׁפְטֵי אֶת הָעָם בְּמִשְׁפַּט צֶדֶק לְבָד, לֹא לְתְקוּן עֵינָיִם בְּיוֹתֵר מִזָּה, אִם לֹא שִׁיְתֵן הַמֶּלֶךְ כְּחוֹ, אֲבָל כְּאֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל, הַשּׁוֹפֵט יְכַלֵּל שְׁנֵי הַכּוֹחוֹת, כַּחַ הַשּׁוֹפֵט וְכַחַ הַמֶּלֶךְ, שֶׁהֵרִי מְצִינוּ בְּסוּף "נִגְמָר הַדִּין" שְׁאִמְרוּ (סנהדרין מט א): "עֲמִשָּׂא אֲכִין וְרָקִין קָא דְרִישׁ, אֲזִלוּ" אֲשֶׁכְּחִינְהוּ לְרַבָּן דְּפְתִיחַ לְהוּ בְּמִסְכָּתָא, אָמַר: פְּתִיב (יהושע א יח): 'כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיךָ וְגו', יְכוֹל אֶף לְדַבְּרֵי תוֹרָה? תִּלְמוּד לומֵר (ע:ב): 'רַק חִזַּק וְאַמְץ'". הִנֵּה שֶׁשִּׁנֵּנוּ בְּכָאן כַּח לִיהוּשַׁע וּמִלְכוּת אֶף עַל פִּי שְׁלֹא יִהְיֶה מֶלֶךְ. וְכִן דְרָשׁוּ רְבוּתֵינוּ זְכוּרֹנָם לְבָרְכָה: "וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ" - יְרַמֵּז לְמוֹשֶׁה.

וְאִפְשָׁר עוֹד לומֵר, שְׁכָל מָה שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמִצְוֹת הַתּוֹרָה, בֵּין שֶׁהוּא כְּפִי הַמִּשְׁפָּט הַצּוֹדֵק בֵּין שֶׁהוּא כְּפִי צִרְף הַשְּׁעָה - נִמְסַר לְבֵית דִּין, אֲבָל מָה שֶׁבֵּין אֲדָם לְחִבְרוֹ - הַצּוֹדֵק בְּלִבָּד נִמְסַר לְבֵית דִּין, כְּאִמְרוּ: "וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק", אֲבָל תְּקוּנָם בְּיוֹתֵר מִזָּה נִמְסַר לְמֶלֶךְ, לֹא לְשׁוֹפֵט. וְהַעוֹלָה מִזָּה, שֶׁהַשּׁוֹפְטִים נִתְּמַנּוּ לְשִׁפְטֵי הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק, וְהֵיוּ נִמְשָׁכִים מִזָּה שְׁתֵּי תוֹעֲלוֹת - הָאֶחָד שְׁלֵם לְגַמְרֵי, וְהוּא: שִׁיְחוּל הַשְּׁפַע הָאֱלֹהִי וְיִדְבַק בָּהֶם, וְהַשְּׁנִי: לְתְקוּן סְדוּרָם, וְאִם יְחַסֵּר מִזָּה דְבָר כְּפִי צִרְף הַשְּׁעָה יִשְׁלִמְנוּ הַמֶּלֶךְ. נִמְצָא עֵנִין הַמִּשְׁפָּט מְסוּר רְבוּ וְעִקְרוֹ לְסִנְהֶדְרִין וּמְעוּטוֹ לְמֶלֶךְ.

מִבְּחָרָם - מובחר שבהם. **בְּלִשְׁפַת הַגְּזִית** - שבבית המקדש. **פִּיּוֹן דְּחִזּוּ וכו'** - כיוון שראו שרבים הרוצחים (ואין תועלת לדונם למיתה), אמרו נגלה מארצנו (מלשכת הגזית) ויתקיים בנו וכו'. **הַמְּקוֹם גוֹרָם** - סמכות הסנהדרין נובעת מנוכחותם במקומם במקדש. **הַכֹּא** - כאן לגבי משה שדן את העם. **שְׁלֹא מִן הַתּוֹרָה וכו'** - לא לפי דיני ועונשי התורה אלא מסבתם לתיקון מצב הדור. **אֲכִין וְרָקִין וכו'** - לימוד דינים ממייעוט שמיעטה התורה במילים "אך" ו"רק". **אֲזִלוּ וכו'** - הלך ומצא את החכמים שעסקו בתורה.

הקושי העולה מהצורך לעשות סייג לתורה

שתי תועלות המשפט